

شاخص سازی اقتصاد مقاومتی در صنعت بانکداری



سیده فاطمه معالی آبادی، نازیلا پورداداش مهربانی

www.ketab.ir

سرشناسه: معافی، سیده فاطمه، ۱۳۶۰ -
عنوان و نام پدیدآور: شاخص سازی اقتصاد مقاومتی در صنعت بانکداری / سیده فاطمه معافی، لیلا دهقان نیری، نازیلا پورداداش مهربانی.

مشخصات نشر: تهران: بانک ملت، انتشارات آتیه نگر، ۱۳۹۵.

مشخصات ظاهری: ۱۵۵ ص: جدول، نمودار.

شابک: ۹۴۵۷۵-۷-۱-۹۷۸-۶۰۰-۳۰۰۰۰۰ ریال

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

یادداشت: کتابنامه: ص. ۱۵۳-۱۵۵.

موضوع: بانک و بانکداری - ایران - سیاست دولت

موضوع: Banks and banking -- Government policy -- Iran

موضوع: بانک و بانکداری - ایران - آینده نگری

موضوع: -- Forecasting Banks and banking -- Iran

موضوع: بانک و بانکداری - ایران - ارزشیابی

موضوع: Banks and banking -- Iran -- valuation

موضوع: بانک و بانکداری - ایران - مدیریت ریسک

موضوع: Banks and Banking -- Iran -- Risk management

موضوع: ایران - سیاست اقتصادی - آینده نگری

موضوع: Iran -- Economic policy -- Forecasting

شناسه افزوده: دهقان نیری، لیلا، ۱۳۶۸ -

شناسه افزوده: پورداداش مهربانی، نازیلا، ۱۳۶۸ -

رده بندی کنگره: ۱۳۹۵م ۷۰/۲/۱۶ HC

رده بندی دیویی: ۳۳۲/۱۰۹۵۵

شماره کتابشناسی ملی: ۴۵۳۰۶۲۸



انتشارات آتیه نگر

انتشارات آتیه نگر وابسته به بانک ملت

عنوان اثر: شاخص سازی اقتصاد مقاومتی در صنعت بانکداری

پدیدآورندگان: سیده فاطمه معافی، لیلا دهقان نیری، نازیلا پورداداش مهربانی

مشاورین: سید احسان خاندوزی، آرش نایب یزدی

طراح و گرافیکست: جعفر دانش زند

نوبت چاپ: چاپ اول پاییز ۱۳۹۵

چاپ از: چاپ خانه بانک ملت

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۳۰۰،۰۰۰ ریال

نشانی ناشر: خیابان جمهوری اسلامی، بعد از چهارراه اسلامبول، روبروی مجتمع تجاری پروانه پلاک ۳۰۳، اداره کل آموزش

بانک ملت کدپستی: ۱۱۴۵۸۵۶۱۱۴

تلفن تماس: ۳۳۹۱۰۱۲-۱۴ فاکس: ۳۳۹۱۰۰۱۱

توجه: نشر، عرضه، تکثیر، تجدید چاپ تمام یا بخشی از این اثر مستلزم اجازه از انتشارات آتیه نگر خواهد بود.

مقدمه ناسر

بانک ملت در راستای حمایت از طرح‌های پژوهشی تلاش نموده است تا با چاپ و نشر پژوهش‌های برجسته انجام شده در بانک، در تسهیم دانش اقتصادی و بانکی در کشور نقشی بسزا داشته باشد. مرکز تحقیقات و مدیریت استراتژیک بانک ملت نیز به عنوان یکی از باسابقه‌ترین مراکز پژوهشی نظام بانکی کشور در تجربه ۱۶ ساله ۱۰۰ به بررسی و تحلیل موضوعات راهبردی و مهم نظام بانکی پرداخته است. با تبیین مفهوم اقتصاد مقاومتی از سوی امام معظم رهبری (مدظله العالی) در سال ۱۳۹۲ و ابلاغ آن به کلیه نهادهای تصمیم‌گیری و اجرایی، نقش اقتصاد برای سال‌های آتی تعیین شد. با توجه به اینکه سهم عمده تامین مالی در نظام اقتصادی کشور از سوی بانک‌ها صورت می‌گیرد، حرکت این بخش در چارچوب سیاست‌های بیست و چهارگانه اقتصاد مقاومتی، از جمله الزامات تحقق این سند راهبردی محسوب می‌گردد.

از این رو مرکز تحقیقات و مدیریت استراتژیک بانک با استفاده از دانش و تجربه خود و با بهره‌گیری از دانش مشاوران و نخبگان نظام بانکی تلاش نموده است تا با شاخص‌سازی اقتصاد مقاومتی در نظام بانکی مفهوم بانکداری مقاومتی را برای اولین بار به صورت کمی و اجرا در نظام اقتصادی کشور معرفی نماید. امید است که این کتاب در راستای تحقق هر چه بیشتر منویات مقام معظم رهبری (مدظله العالی) در حوزه پیاده‌سازی اقتصاد مقاومتی در کشور، گامی رو به پیش برداشته و بتواند به عنوان الگویی مقبول نظام بانکی واقع شود.

علیرضا جلالی فراهانی

پاییز ۱۳۹۵

پیشگفتار

در دنیایی که ارتباطات، پیچیدگی و سرعت تغییرات در حال افزایش است، سیستم‌های اقتصادی و اجتماعی با مخاطرات بیرونی و خاج از آ�اری روبرو هستند که پیش‌بینی پذیر نبوده و دانش بشر در خصوص آثار و پیامدهای آن‌ها اندک است. بهترین راه مقابله با این مخاطرات، ارتقای تاب‌آوری ملی و مقاوم‌سازی اقتصاد می‌باشد. با تبیین مفهوم اقتصاد مقاومتی از سوی مقام معظم رهبری (مدظله العالی) در سال ۱۳۹۲ و ابلاغ آن به نهادهای تصمیم‌گیر و اجرایی، نقشه راه اقتصادی کشور برای سال‌های آتی تعیین شد.

با توجه به سهم غالب بانک‌ها در تامین مالی نظام اقتصادی کشور و نقش بی‌بدیل نظام اقتصادی در کارکردهای اقتصادی، حرکت این بخش در چارچوب سیاست‌های اقتصاد مقاومتی و تلاش برای تحقق سیستم بانکداری سالم و تاب‌آور برای مقابله با شوک‌ها و مدیریت اقتصاد، بسیار ضروری است. این نوشتار کوشیده است تا با شاخص‌های اقتصاد مقاومتی در نظام بانکی، ویژگی‌های بانکداری در چارچوب اقتصاد مقاومتی را به صورت کمی و قابل اجرا معرفی نماید. امید است این اقدام هوشمند، موجبات نقش‌آفرینی اثربخش نظام بانکی در تحقق اهداف اقتصاد مقاومتی را فراهم آورد. انشالله

هادی اخلاقی فیض‌آثار

آذر ماه ۱۳۹۵

فهرست مطالب

۱	مقدمه
۳	فصل اول
۵	الف - معرفی اقتصاد مقاومتی
۵	مقدمه
۵	معرفی سیاست‌های ابلاغی اقتصاد مقاومتی
۸	مفهوم اقتصاد مقاومتی و ویژگی‌های آن
۱۳	اهمیت و ضرورت اقتصاد مقاومتی
۱۵	رویکردهای اقتصاد مقاومتی
۱۶	الگوهای اقتصاد مقاومتی
۱۷	الگوی اول: اقتصاد مبنای
۱۷	الگوی دوم: اقتصاد مبنای
۱۷	الگوی سوم: اقتصاد دفاعی
۱۸	الگوی چهارم: اقتصاد الگو
۱۸	حوزه‌های اقتصاد مقاومتی
۲۰	چالش‌های پیش‌روی تحقق اقتصاد مقاومتی در ایران
۲۱	بحران‌های اقتصادی و ارتباط آن با اقتصاد مقاومتی
۲۳	مقدمه‌ای بر بحران مالی جهانی ۲۰۰۸ و نتایج آن
۲۴	مروری بر دلایل ایجاد بحران مالی جهانی ۲۰۰۸
۲۵	الف - دلایل مشترک بروز بحران مالی جهانی سال ۲۰۰۸ با سایر بحران‌ها
۲۶	ب - دلایل خاص و منحصر به فرد بروز بحران مالی جهانی سال ۲۰۰۸
۲۷	اصلاحات قانونی در آمریکا به منظور جلوگیری از بروز بحران‌های مشابه
۲۹	مهم‌ترین استانداردهای بین‌المللی استفاده شده در آمریکا که برای مقابله با بحران
۲۹	الف - کمیته بال
۳۲	ب - طرح تفکیک‌پذیری
۳۴	ج - اقدامات آتی

۳۶	ب- مفهوم سازی مقاومت در صنعت بانکداری
۳۶	نقش مستقیم بانک ها در تحقق سیاست های اقتصاد مقاومتی
۳۹	نقش غیر مستقیم بانک ها در تحقق سیاست های اقتصاد مقاومتی
۴۰	تعریف و ارائه مدل مفهومی بانک مقاوم
۴۰	ج- پیشینه تحقیق در زمینه مقاومت سازی صنعت بانکداری
۴۹	جمع بندی

فصل دوم

۵۳	مقدمه
۵۴	معرفی انواع ریسک های بانکی
۵۸	شاخص های اندازه گیری ریسک نقدینگی
۵۹	۱- نسبت دارایی ها به نقد به کل دارایی ها
۵۹	۱-۱- نسبت موجودی نقد به کل دارایی ها
۵۹	۲-۱- نسبت اوراق مشارکت به کل دارایی ها
۵۹	۳-۱- نسبت سرمایه گذاری کوتاه مدت به کل دارایی ها
۶۰	۲- نسبت تسهیلات به کل دارایی ها
۶۰	۳- نسبت دارایی های نقدشونده به سپرده ها
۶۰	۳-۱- خالص دارایی های نقدشونده به کل سپرده ها
۶۱	۳-۲- نسبت مطالبات از بانک مرکزی به سپرده ها
۶۱	۳-۳- نسبت سپرده قانونی به سپرده ها
۶۱	۳-۴- نسبت مطالبات از بانک ها به مجموع سپرده ها
۶۱	۳-۵- نسبت دارایی های نقدشونده به سپرده های فزائر
۶۱	۴- نسبت تسهیلات اعطایی به مجموع سپرده ها
۶۲	۴-۱- نسبت تسهیلات بلندمدت به سپرده های بلندمدت
۶۲	۵- نسبت جاری
۶۳	۶- نسبت سپرده های فزائر به سپرده ها
۶۳	۷- نسبت سپرده های بلندمدت به سپرده ها

۶۵ شاخص‌های اندازه‌گیری ریسک اعتباری

- ۶۷ ۱- نسبت مطالبات غیر جاری به کل تسهیلات
- ۶۷ ۲- نسبت مطالبات غیر جاری به کل دارایی‌ها
- ۶۷ ۳- نسبت ذخیره مطالبات مشکوک‌الوصول به تسهیلات اعطایی
- ۶۸ ۴- نسبت ذخیره مطالبات مشکوک‌الوصول به کل دارایی‌ها
- ۶۸ ۵- نسبت ذخیره مطالبات مشکوک‌الوصول به مطالبات غیر جاری
- ۶۸ ۶- نرخ رشد مطالبات غیر جاری
- ۶۸ ۷- (ذخیره مطالبات غیر جاری + سرمایه آزاد) تقسیم بر مطالبات غیر جاری
- ۶۹ ۸- (مطالبات غیر جاری - ذخیره مطالبات) تقسیم بر سود عملیاتی
- ۶۹ ۹- نسبت هزینه مطالبات مشکوک‌الوصول به کل وام‌ها
- ۶۹ ۱۰- نسبت هزینه مطالبات مشکوک‌الوصول به دارایی‌ها

۷۲ شاخص‌های اندازه‌گیری ریسک عملیاتی

- ۷۳ ۱- نسبت افراد دارای پرونده تخلفاتی ارجاع شده به کمیته‌های انضباطی به کل پرسنل (درصد)
- ۷۳ ۲- تعداد پرونده‌های بررسی شده در کمیته انضباطی بانک
- ۷۴ ۳- تعداد تقلب‌ها و اعمال مجرمانه انجام داده از سوی افراد خارج از سازمان
- ۷۴ ۴- نسبت مبلغ ریالی خسارت‌های ناشی از تقلب‌ها و اعمال مجرمانه انجام شده از سوی افراد خارج از سازمان به کل هزینه‌ها (درصد)
- ۷۴ ۵- تعداد پرونده‌های شکایت از سوی پرسنل در مراجع قضایی و دیوان عدالت اداری علیه بانک
- ۷۴ ۶- نسبت مبلغ ریالی خسارت ناشی از پرونده‌های شکایت از سوی پرسنل در مراجع قضایی و دیوان عدالت اداری علیه بانک (شامل هزینه وکیل یا محکومیت) به کل هزینه‌ها (درصد)
- ۷۴ ۷- تعداد حوادث رخ داده برای پرسنل در محل کار یا حین ماموریت
- ۷۴ ۸- نسبت مبلغ خسارت ریالی پرداخت شده به پرسنل ناشی از حوادث رخ داده در محل کار یا حین ماموریت به هزینه‌ها
- ۷۵ ۹- نسبت مبلغ خسارت ریالی ایجاد شده ناشی از صدمات فیزیکی وارده به دارایی‌ها در اثر بلایای طبیعی یا حوادث به هزینه‌ها
- ۷۵ ۱۰- نسبت مبلغ خسارت ریالی ایجاد شده ناشی از صدمات فیزیکی وارده به دارایی‌ها در اثر بلایای طبیعی یا حوادث به هزینه‌ها

۷۵	۱۰- تعداد شکایات وارده از سوی مشتریان بابت مسائل مالی
۷۵	۱۱- نسبت مبلغ ریالی خسارت پرداخت شده به مشتریان بابت شکایات وارده به کل درآمدها (درصد)
۷۵	۱۲- میزان وقفه در ارائه سرویس‌های سامانه‌های بانکی (درصد)
۷۵	۱۳- درصد کل تراکنش‌های ناموفق کارتی به کل تراکنش‌ها (درصد)
۷۵	۱۴- تعداد سوء استفاده الکترونیکی از مشتریان
۷۵	۱۵- نسبت مبلغ ریالی خسارت پرداخت شده به مشتریان بابت سوء استفاده الکترونیکی به کل درآمدها (درصد)
۷۸	جمع‌بندی

۸۱ فصل سوم

۸۳	مقدمه
۸۳	اهمیت شفافیت در سیستم بانک
۸۴	۱- عملکرد مالی
۸۵	۲- وضعیت مالی (از جمله سرمایه، توان پرداخت به‌های و نقدینگی)
۸۵	۳- راهبردها و روش‌های مدیریت ریسک
۸۶	۴- مقدار منابع در معرض ریسک (شامل ریسک‌های بازرگانی، نقدینگی، عملیاتی، قانونی و سایر ریسک‌ها)
۸۶	۵- خط‌مشی‌های حسابداری
۸۶	۶- اطلاعات اصلی در زمینه امور کاری، مدیریت و حاکمیت شرکتی
۸۷	افشای اطلاعات در سنجش شفافیت
۹۰	معیارهای شفافیت در طبقه عملکرد و وضعیت مالی

۱- افشای اطلاعات مربوط به خلاصه‌ای از وضعیت مالی بانک در دو سال متوالی جهت سهولت مقایسه

۱-۱- افشای اطلاعات مربوط به عملکرد بانک در حوزه جذب سپرده به تفکیک ارز و ریال

۹۳

۱-۲- افشای اطلاعات مربوط به عملکرد بانک در حوزه تسهیلات اعطایی به تفکیک نوع

۹۴

۲- افشای اطلاعات مربوط به خلاصه‌ای از عملکرد مالی بانک در دو سال متوالی جهت سهولت مقایسه.....	۹۵
۱-۲- ارائه عملکرد سرمایه‌گذاری بانک در شرکت‌ها به تفکیک بورسی و غیر بورسی.....	۹۶
۳- افشای اطلاعات مربوط به محاسبه نرخ بازده دارایی‌ها و بدهی‌ها در گزارش‌های مالی سالیانه بانک.....	۹۷
۴- افشای اطلاعات مربوط به شاخص‌های مالی و عملیاتی در گزارش‌های سالیانه بانک.....	۹۸
۵- ارائه صورت سود و زیان پیش بینی شده در مقاطع فصلی.....	۹۹
معیارهای شفافیت در طبقه راهبردها و روش‌های مدیریت ریسک و مقدار منابع در معرض ریسک.....	۱۰۰
۱- وجوه ساختار سازمانی مدیریت ریسک بانک و افشای اطلاعات مربوط به آن.....	۱۰۱
۲- وجود استرژي‌ها و سنجش ریسک‌های بانکی و افشای مقدار منابع در معرض ریسک.....	۱۰۱
۳- افشای اطلاعات مربوط به کفایت سرمایه.....	۱۰۴
۴- افشای اطلاعات مربوط به آزمون بحران.....	۱۰۴
۵- وجود خط مشی‌های نظارت و کنترل‌های داخلی در بانک.....	۱۰۴
معیارهای شفافیت در طبقه خط‌مشی‌ها و بازرسی.....	۱۰۶
معیارهای شفافیت در طبقه زمینه امور جاری، مدیریت و حاکمیت شرکتی.....	۱۰۶
جمع‌بندی.....	۱۰۸
فصل چهارم.....	۱۱۷
مقدمه.....	۱۱۹
نقش سیستم بانکی در تحقق اهداف سیاست‌های ۲۴ گانه اقتصاد مقاومتی.....	۱۱۹
شاخص‌های تکمیلی.....	۱۳۹
الف- شاخص‌های فرابخشی.....	۱۳۹
ب- شخصیت تسهیلات گیرنده.....	۱۴۰
جمع‌بندی.....	۱۴۱
جمع‌بندی کتاب.....	۱۴۹
پیوست.....	۱۵۱

مقدمه

مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) در سفند ماه سال ۹۲، سیاست‌های ۲۴ گانه اقتصاد مقاومتی را به اقتصاد کشور معرفی نمودند. در جست‌وجوی معرف مجموعه سیاست‌های مذکور، در بخشی از سخنان ایشان آمده است که «مجموعه سیاست‌های اقتصاد مقاومتی در واقع یک الگوی بومی و علمی است که برآمده از فرهنگ انقلابی و اسلامی ما و متناسب با بهریت امروز و فردای کشور است. این یک تدبیر بلندمدت برای اقتصاد کشور است که می‌تواند اهداف نظام جمهوری اسلامی را در زمینه مسائل اقتصادی برآورده کند، مشکلات را برطرف کند، در عین حال یوا هم هست، قابل انطباق با شرایط گوناگونی است که ممکن است در هر برهه‌ای از زمان آمده و عا اقتصاد کشور را به حالت انعطاف‌پذیری برساند.»

همان‌گونه که از سخنان معظم له مشخص است؛ سیاست‌های مذکور ضمن پوشش بخش‌های مختلف اقتصادی، دربرگیرنده راهکارهایی برای توسعه پایدار تمامی اقشار و صنایع کشور در بلندمدت می‌باشد. سیاست‌های مذکور ماهیتی فرا زمانی داشته و منوط به شرایط اقتصادی تحریم یا پساتحریم نمی‌باشد. به‌طوری‌که مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) خواستار تنظیم برنامه ششم توسعه اقتصادی کشور براساس سیاست‌های اقتصاد مقاومتی و ارائه برنامه‌های عملیاتی توسط تمامی دستگاه‌های اجرایی کشور جهت تحقق آن شدند.

بدیهی است اجرایی‌سازی اقتصاد مقاومتی بدون در نظر گرفتن سهم ۸۹ درصدی بازار پول در تامین منابع مالی اقتصاد کشور^۱، در قیاس با سهم بازار سرمایه معادل ۷,۶ درصد و سهم سرمایه‌گذاری خارجی معادل ۳,۲ درصد، امکان‌پذیر نمی‌باشد. لذا با توجه به جایگاه کلیدی صنعت بانکداری در اقتصاد ایران، بر طبق فرمان مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) بانک‌ها نیز برخورداری از برنامه اجرایی جهت تحقق اقتصاد مقاومتی را باید در دستور کار خود قرار دهند.

به عبارت دیگر نظام بانکی کشور در راستای تحقق سیاست‌های اقتصاد مقاومتی، باید ضمن اتخاذ سیاست‌های صحیح و اصولی در تعامل مستقیم با بانک مرکزی و سایر بانک‌های کشور، از یک‌سو مزیت‌ها، رقابتی و سودآور خود را حفظ نموده و از سوی دیگر باعث تسهیل جریان‌های اقتصادی و تامین نقدینگی در بخش‌های مرتبط با گروه‌های ذینفع و زنجیره ارزش خود، به خصوص گروه‌های هدف مدنظر در سیاست‌های ابلاغی اقتصاد مقاومتی شود. لذا اهمیت نگارش این کتاب جهت مفهوم‌سازی نثر، اجرای اقتصاد مقاومتی در بانک‌ها (بانکداری مقاومتی) و شاخص‌سازی جهت سنجش عملکرد و نحوه پیاده‌سازی اجرایی‌سازی آن ضروری به نظر می‌رسد. از این‌رو در کتاب حاضر، ضمن تبیین این مفهوم به ارائه مدل مفهومی سنجش عملکرد بانک‌ها در راستای تحقق اهداف اقتصاد مقاومتی پرداخته خواهد شد.

اما در این مسیر به سبب نوین بودن مفهوم اقتصاد مقاومتی و عدم وجود شاخص استاندارد جهت سنجش عملکرد آن، تعمیم دادن این مفهوم به صنعت بانکداری با پیچیدگی‌هایی روبرو است. هم‌چنین عدم وجود ادبیات موضوع در خصوص نحوه پیاده‌سازی اقتصاد مقاومتی در بانک‌ها و پیچیدگی کمی‌سازی یک مفهوم کیفی از چالش‌های پیش‌روی ما می‌باشد. در این کتاب، با وجود تمامی ابهامات موجود، قصد داریم ضمن مفهوم‌سازی بانکداری مقاومتی به استخراج سنجش کیفی و کمی قابل محاسبه که از روایی کافی در نظام بانکی برخوردارند، بپردازیم. برای دستیابی به این مهم در فصل اول به بررسی مفهوم اقتصاد مقاومتی و ویژگی‌های آن و مفهوم‌سازی مقاومت در صنعت بانکداری و ابعاد آن خواهیم پرداخت. در فصل‌های بعدی نیز بر شاخص‌سازی آن تمرکز خواهیم نمود.